

ZÁVĚREČNÉ ZKOUŠKY PODLE JEDNOTNÉHO ZADÁNÍ

PRO ŽÁKY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Sluchové postižení omezuje nebo znemožňuje kvalitní komunikaci s okolím a žák s těžší vadou sluchu zpravidla zvládá pouze s obtížemi (případně nezvládá vůbec) formální a obsahovou stránku mluvené řeči. To se projevuje nejen v oblasti komunikativních schopností např. zvláštnostmi tvorby slovní zásoby a rozvoje konverzace, potížemi se souvislým mluveným i písemným projevem, poruchami výslovnosti, ale i v oblasti vnímání a chápání – zejména potížemi při osvojování a chápání abstraktních pojmů a potížemi s porozuměním čteným textům (protože myšlení neslyšících vzniká zcela nezávisle na řeči, není řečí formováno a utváří se jen v oblasti konkrétních jevů). V neposlední řadě způsobuje sluchové postižení i omezenou orientaci v prostoru (především v prostředí pro osobu se sluchovým postižením dosud neznámém).

Pokud jde o novou závěrečnou zkoušku, je poškození nebo porucha sluchu či dokonce jeho absence faktorem výrazně omezujícím schopnost žáka získat a zpracovat verbální informace obsažené v tématech jednotného zadání závěrečných zkoušek. Ta totiž byla v převážné většině vytvářena pro běžné žáky. Žák se sluchovým postižením může být tudíž při jejich řešení znevýhodněn, i když potřebné znalosti a dovednosti má, protože forma, jakou jsou mu otázky a úkoly předkládány, a způsob, jakým by je měl zodpovídat, příp. plnit, je pro něj nevyhovující vzhledem k výše uvedené komunikační bariéře. Míra znevýhodnění žáka u závěrečných zkoušek je samozřejmě vždy závislá na hloubce a charakteru sluchového postižení a na dosavadním způsobu a průběhu vzdělávání žáka.

Školy, které se specializují na odborné vzdělávání žáků se sluchovým postižením, proto vždy pro své žáky připravovaly k závěrečným zkouškám témata uzpůsobená jejich speciálním vzdělávacím potřebám. Národní ústav pro vzdělávání proto na podzim roku 2014 inicioval spolupráci se speciálními středními odbornými školami pro žáky se sluchovým postižením s cílem zajistit, aby nová závěrečná zkouška konaná podle jednotného zadání zohledňovala potřeby těchto žáků.

Do přípravy podkladů a metodických pokynů k uplatňování jednotného zadání u žáků se sluchovým postižením byly zapojeni vyučující ze čtyř speciálních škol pro žáky se SP, kteří zastupovali celkem 20 různých učebních oborů:

ŠKOLA/PRACOVIŠTĚ – ADRESA	OBOR/OBORY
SŠ pro sluchově postižené a OU, Gellnerova 1 637 00 Brno	<ol style="list-style-type: none"> 1. Operátor skladování 2. Prodavačské práce 3. Podlahářské práce
SPC, MŠ, ZŠ, OU a SŠ pro sluchově postižené Holečkova 4, 150 00 Praha 5	<p>11 oborů: Kategorie E – 5, kategorie H – 6</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Strojní mechanik 2. Krejčí 3. Šití oděvů 4. Čalouník 5. Truhlářské a čalounické práce 6. Malíř a lakýrník 7. Malířské, lakýrnické a natěračské práce 8. Kuchař 9. Stravovací a ubytovací služby (ŠVP - Kuchařské práce) 10. Cukrář, 11. Potravinářská výroba (ŠVP - Cukrářské práce)
MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Vsetínská 454 757 14 Valašské Meziříčí	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zahradník 2. Zahradnické práce 3. Elektrikář, 4. Elektrotechnické a strojně montážní práce
SŠ, ZŠ a MŠ, Hradec Králové, Štefánikova 549 500 11 Hradec Králové	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cukrář, 2. Cukrářské práce 3. Truhlář, 4. Umělecký truhlář a řezbář, 5. Truhlářské práce 6. Kuchař 7. Kuchařské práce

Na základě zkušeností vyučujících a názorů na to, jakým způsobem by školy měly realizovat v praxi nové závěrečné zkoušky u žáků se sluchovým postižením, vznikla následující doporučení:

→ **Soustředit se při přípravě ZZ na možnosti uzpůsobit podmínky konání závěrečných zkoušek pro žáky s přiznanými podpůrnými opatřeními (dříve žáci se speciálními vzdělávacími potřebami) vyplývající z platné školské legislativy.**

Ve školské legislativě došlo v oblasti vzdělávání žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními v nedávném období k významným změnám, a to v těchto legislativních normách:

- Novela školského zákona č. 82/2015 Sb. - [Skolsky zakon se zmenami 2015.pdf](#) : Jedná se především o § 16 školského zákona o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, odst. 2, bod c, který mimo jiné ukládá školám povinnost stanovit při **ukončování vzdělávání žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními (dále PPO)** podmínky odpovídající jejich potřebám a při jejich **hodnocení** přihlížet k povaze postižení nebo znevýhodnění.
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, v platném znění - <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaska-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-2>
- Vyhláška č. 197/2016 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-197>

- Při přípravě závěrečných zkoušek může školám výrazně pomoci **metodická publikace Závěrečné zkoušky podle jednotného zadání ve škole** (<http://www.nuv.cz/t/metodika-pro-rok-2017-2018>).

- **Jednotlivé školy**, které se specializují na výuku žáků se sluchovým postižením, uplatňují při závěrečných zkouškách **vlastní osvědčené specifické přístupy**, které zohledňují celkové **výchovné a vzdělávací strategie a cíle školy** (např. škola usiluje o to, aby všichni žáci i se závažným stupněm sluchového postižení zvládali základy verbální komunikace, nebo škola nevyžaduje po žácích zásadní užívání verbální komunikace a běžně jim umožňuje komunikaci v českém znakovém jazyce, atd.). Toto se projevuje i při přípravě a realizaci závěrečných zkoušek.

- V každém případě musejí učitelé **u každého žáka** se sluchovým postižením (ať je vzděláván ve speciální třídě či skupině, nebo je individuálně integrován mezi žáky běžné třídy) vždy zvážit:
 - **typ a stupeň závažnosti sluchového postižení** žáka (např. u zcela neslyšícího žáka se běžně využívá tlumočení do znakového jazyka, kdežto u žáka s lehčím stupněm postižení lze zpravidla komunikovat verbálně v ústní a částečně i v písemné podobě);
 - **náročnost jednotlivých zkoušek** (písemné, praktické, ústní) **v příslušném oboru vzdělání na úroveň komunikativních dovedností** žáka, tj. jeho **schopnost rozumět** běžné verbální komunikaci v písemné či ústní formě a **vyjadřovat se** jejím prostřednictvím. Například u písemné zkoušky v některých oborech převládají otevřené otázky vyžadující odpovědi s leckdy i obsáhlým slovním popisem problematiky, což žáky se sluchovým postižením dosti znevýhodňuje (často jde o obory služeb), zatímco v jiných oborech (zejména technických) není potřeba širšího verbálního projevu, využita je především technická a výkresová dokumentace, příp. testy s uzavřenými odpověďmi, ze kterých žák volí, a tato forma zpracování témat žákům se sluchovým postižením zpravidla nečiní větší obtíže.

- Každý žák se sluchovým postižením by měl **konzultovat se svými učiteli** volbu způsobu komunikace u závěrečných zkoušek a **vybrat si pro sebe optimální způsob komunikace** – tj. využití běžné verbální komunikace, využití českého znakového jazyka a tlumočení, příp. kombinaci obou možností; některé školy umožňují i realizaci ústní zkoušky formou chatování mezi žákem a vyučujícím – viz soubor prezentace.

- Zkoušející (učitel, pedagogický dozor, zkušební komise) musí **průběžně zjišťovat a kontrolovat, zda žák rozumí** písemnému zadání témat či ústnímu kladení doplňujících otázek, a zajistit, aby nedošlo k záměně situace, kdy žák nerozumí zadání, za stav, kdy něco skutečně neví, nebo nevládá.

- V případě využití **znakového jazyka** u závěrečných zkoušek je zde **nezastupitelná role konkrétního učitele, který žáky vzdělával**. Využívání českého znakového jazyka (resp. znakované češtiny) je totiž v odborném vzdělávání komplikováno zejména v souvislosti s **odbornou terminologií**. Ta je pro každý obor specifická a zahrnuje termíny, které se v běžném znakovém jazyce nevyskytují (některé je možné žákovi objasnit pouze opisným způsobem). Znalost a používání odborné terminologie si žák zpravidla osvojuje v průběhu vzdělávání na základě komunikace s učiteli odborných předmětů (teoretických nebo při odborném/praktickém výcviku). Velmi často se jedná o **zvyklostní způsob** pro vyjádření některého termínu, který je **specifický pro daného učitele a žáka** (u speciálních škol pro dané žáky a danou školu). V praxi to znamená, že **učitel ve škole zavede** a při výuce stále **využívá určitý znak**, příp. systém znaků

vyjadřující určitý **odborný termín** (například pro nástroj „dřevařské kozy“ nebo „ráčna“, nebo pro technologii „flambování“, „roubování“ apod.). Žáci jsou na tento způsob komunikace se svým učitelem zvyklí, a pokud **by byli zkoušeni někým**, kdo pro **daný termín používá jiného znaku**, zkoušejícímu **neporozumí**.

- **V kompetenci ředitele školy je stanovit způsob individuální podpory** žáka se sluchovým postižením při závěrečných zkouškách. Ten zpravidla **navrhují žákovi učitelé** a vycházejí ze své dlouhodobé znalosti žáka, stupně a povahy jeho postižení, doporučení školského poradenského zařízení, u kterého je žák evidován, a také z toho, jaký způsob komunikace škola preferuje a aplikuje v průběhu vzdělávání žáka. Rovněž lze využít i dřívějších zkušeností z průběhu závěrečných zkoušek u žáků se sluchovým postižením (SP).
- Velmi **přínosná** by mohla být **spolupráce** běžné školy, která řeší novou závěrečnou zkoušku u individuálně integrovaného žáka se SP, s vybranou speciální školou pro žáky se sluchovým postižením. Také školy, které se specializují na výuku žáků se SP, si mohou vzájemně vyměňovat informace a zkušenosti a sdělovat nové podněty, které lze považovat za přenositelné z jedné školy na ostatní (např. zkušenost jedné školy z konání ústní zkoušky prostřednictvím chatování za kontroly zkušební komise).
- Pokud učitelé žáka se sluchovým postižením zjistí, že **stávající témata v jednotném zadání příslušného oboru bude třeba formálně upravit, převedou si témata získaná z jednotného zadání do Wordu a upraví je s tím, že u každého upraveného tématu je třeba evidovat identifikační číslo** (ve tvaru T-xxxx, příp. T-xxxxx), pod kterým je téma vytvořeno a vedeno pro běžné žáky v jednotném zadání závěrečných zkoušek pro daný obor. Podmínkou úprav je **ZACHOVAT ODBORNÝ OBSAH TÉMATU/TÉMÁT**, ale eliminovat **komunikační bariéru** pro žáka se SP vyplývající z toho, že témata byla vytvořena běžnými jazykovými prostředky, které jsou pro převážnou většinu žáků se sluchovým postižením obtížně zvládnutelné.

Příklady uplatňování jednotného zadání pro žáky se sluchovým postižením ve škole - viz prezentace.

PhDr. Romana Jezberová, Ph.D.

oddělení pro kvalitu a evaluaci výsledků vzdělávání

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení

a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

e-mail: romana.jezberova@nuv.cz